

Szokolczay Lajos
(1941, Nagykanizsa)
irodalomtörténész, művé-
szetkritikus, Kismaroson él
Széchenyi-díjas

Szokolczay Lajos

„Szólíts nyugodtan Gyurkának!” – Találkozások Faludy Györggyel

Emlékezés, dokumentumokkal¹

A múlt század hetvenes éveinek a végén, a nyolcvanas évek elején vagyunk, s észlelhetni, hogy a politika, már ami az irodalmat-művelődést illeti, valamennyire enyhült. Jóllehet még erősen működik a cenzúra, a főszerkesztőkre van bízva, hogy a lapban mi jelenik meg, de egyszer az egyik fél (a jogot gyakorló), másszor a másik fél (az éberséget számon kérő) a gyakorlati munkába belealuszik. Keveseknél, pontosabban az erkölcsösebbeknél tudatosság is van eme – „nem akarok mindent bejelenteni” – cselekedetben. A lapok és a folyóiratok, a nem kevés cirkusz ellenére, szerencsére folyamatosan megjelennek.

Mi tartozik a tiltott témába? Az orosz megszállás, 1956, Trianon, Erdély, a magyar kisebbségek ügye. Főképpen az 1956-os magyar forradalom igazságát őrzők „rossz” megszólalásaikra vadásztak az „éles szeműek”, lásd Nagy Gáspár e jegyben írott erkölcsi hangoltságú drámai verseit a szegedi Tiszatájban.

A párizsi Irodalmi Ujság, a müncheni Új Látóhatár, a római Katolikus Szemle éppúgy ki van tiltva, mint az újvidéki Új Symposion megannyi, a hivatalosságnak nem tetsző száma. A nyugati magyar irodalom, amely eddig jobbra tabu volt, a többnyire titkos módon becsempészett folyóiratok és könyvek révén mégis be-becsordogált.

A Faludy György levelei Szokolczay Lajosnak című kötet (MMA Kiadó, Budapest, 2021) bevezetője mellett két levelet teszünk közzé a gyűjteményből.

A szellemnek nem lehetett gátat vetni, így lassan erősödni látszott – ugyan botorkálva – az „ötágú síp” gyarapodása, térnyerése.

A politikai friss levegőt illetően, gyakran szamizdat vagy „ellenzéki” anyagot közölve – sajnos Bibó István kikezddhetetlen életműve is annak íteltetett – a budapesti Mozgó Világ járt az élen. Különösen Kulin Ferenc vezetése alatt izmosodott a lap; olyannyira, hogy egy-két év, és meg is lett a nyitás következménye: a főszerkesztőt elbocsátották. Hogy tiszta legyen az ügy, szolidaritásból szerkesztőtársai épp-úgy fölmondtak, mint a takarítónő.

Láss csudát, ebben a zűrös helyzetben – akarva-akaratlanul előkészítve a véget – jelent meg a folyóiratban a *Faludy György látomásai* című tanulmányom (1982. 9. sz.). Külön történet – a Faludyval készített interjúban bőven szólók erről – a nekikészülődés kálváriája. Tudniillik, hogy a költő *Összegyűjtött verseit* (Püski, New York, 1980) az évek során olvasásra sehogyan sem tudtam, még ismerőseimtől, kollégáimtól sem megszerezni. Végül is úgy jutottam a könyvhöz, hogy az egyik hét végén (péntek este záráskor) az Országos Széchényi Könyvtár zárolt anyagok tárából két napra – igaz, a vezető, Markovics Györgyi félve adott engedélyével – „kiloptam”. Szombat és vasárnap – olvasás. A kijegyzett harmincöt oldalnyi idézet jó alapot szolgáltatott a kritikához.

Tudtam, hogy milyen „bünt” követek el a tanulmány megírásával, hiszen a Kádár Jánost orosz lakájként „üdvözlő” költő nevét – itthon évtizedek óta nem jelent meg róla (fő-

képp líráját ily bőven kifejtve) semmilyen publikáció – még kimondani sem volt tanácsos. Ám én arra tettem föl az életemet, hogy az egyetemes magyar irodalom értékeit irányzatoktól függetlenül együtt lássuk! Együtt, hiszen így vagyunk erősek. Az ugyancsak sok évtizedig elhallgatott Cs. Szabó Lászlót illetően – ugyanolyan ribillió lett a dicséretetek után mindenhol visszautasított tanulmányomból, mint a Faludy-esszéből – szintén így cselekedtem.

Az írás, letagadni sem lehet, megjelent. Egyből el is indult a lavina. S minthogy az Aczél György-féle havi főszerkesztői értekezleten nyilvánosan is pofozták, a friss MSZMP-tag-sággal az Élet és Irodalom főszerkesztői székébe került Bata Imre – teljesítve kötelességét – lapjában azonnal reagált rá. Fura módon. Nem az „ellenséget” gyepálta – a kecske is jól lakott, és a káposzta is megmaradt –, hanem engem.

„Faludy György *Összegyűjtött versek* (sic!)-jéről (Püski, New York, 1980) közöl méltatást a Mozgó Világ szeptemberi száma, az írás szerzője Szakolczay Lajos. A költőt az egyetemes magyar irodalom legismeretlenebb ismerősének minősíti, olyan vándornak, aki »örökösén félúton van, és mégsem hontalan«, s akinek »Átváltozásai – vándorlásai országból országba, helyről helyre – maguk is költőiek«. Ismeretlen ismerősünk Szakolczay szerint »Göggösen kényes arra, hogy vonzalmi tisztán látszódjának«. Korábban Milont vetette el, most épp az »álbölcesség, bombaszt, közhelycsinálmány« letéteményesét, Goethét. Viszont úgy véli, hogy a *helléneket* és a kedvelt »néhány latint« márványból faragták, Aiszküloosz, Plátó, Catullus, Szápfó és Euripidész »méltó a megőrzésre«. Kinek kinek magánügye, hogy kit vet el és kit tart meg magának, de ha saját ízlését szuggerálni akarja, akkor ne bizza azt Szakolczayra, aki a *helléneket* még csak elősorolja, de a néhány latinból már csak egyre futotta neki.

Gyanakszom, hogy Szakolczay magára gondolt, mikor Faludyt legismeretlenebb ismerősünknek titulálta, mert írása pusztán az *Összegyűjtött versek* (sic!) jól-rosszul való tartalmi kivonatolása, s egy-két irodalomelméleti közhely (bombaszt, csinálmány) alkalmazása, miközben ilyen megmosolyogtató mondatokra fakad: Faludy »Lírája csupán a fölületes olvasó számára érthető könnyen«. E költőt »A balladai 'homály' sem akadályozza meg, hogy szerelméről valljon... A szonett fegyelme és a középkori kocsmadal szabadszájúsága egyként lefegyverzi, sőt némelykor – például az *Aretino Péter*-panaszban – a tercínákat dühvel is béleli«. Faludynak elég oka van rá, hogy az életet merő riadalomnak tekintse, Szakolczay szerint »ez a riadalom, 'minden egész eltörött' adja kezébe a tollat«. Aztán verset minősít imígyen. »A *Ballett-táncos* állapotversnek sem utolsó«. Faludy szuggesztíója nyilván, de Szakolczay tolla közvetíti, hogy ácsoljunk könyvszekrényt a televízióból, s nem jut eszébe, hogy minek oda az ács, ahol az asztalosnak van dolga. A költő sokat szenvedett, »mégis az élet pártján áll, s hogy azon, köszönheti a véletlennek: vonzotta a szerelem eperszaga«. Kimeríthetetlen a költő tudásszomja, írja Szakolczay, de vajon tudja-e, hogy a kimeríthetetlen kutató és a csillapíthatatlan tudásszomjat kontaminálta bravúros állításában? Tőle tudjuk azt is, hogy »Faludynak a szonett nem kaloda«, és hogy »Pőresége, nevezhetjük *halálos játéknak*, a klasszikus szonettben lenyűgöző«, amelynél már csak egyetlen mondat lenyűgözőbb, ez: »Amikor nincs menekvés, a sorok számának emelése sem tud változtatni a csak versben megnevezhető iszonyaton«.

Mit lehet ezek után mondani? Kinek milyen kalapja van, olyannal köszön, de láttam én már jobb kalapot is Szakolczay fején. A mindenáron való méltatás azonban a tárgyat is kompromitálja. Sapienta sat!” (*Méltatni mindenáron? Élet és Irodalom*, 1982. okt. 15.)

Pár nap múlva írtam pár sort Batának – „Kérlek, tedd közzé leveletem! Remélem, nem lesz semmi akadály, hiszen a megtámadottat is megilleti a szólás szabadsága!” – s a közlendő hozzászólással együtt bevitettem a szerkesztőségbe. Szerencsére, a gépirat másolatát, amely a Himalája nagyságú papírhegyek alatt több évtizedes csönd-álmát aludta, megtaláltam. Íme!

„Levél Bata Imréhez

Kedves Imre!

Pironkodva (és meghökkenve) olvastam az Élet és Irodalomban megjelent glosszádat. Írásodból ítélve – melyben, csak a vak nem látja, lejártni akartál – úgy tűnik, hogy nem ismered Faludy György verseskönyvét. Ez volna a kisebb baj, a nagyobb: ily »nem-tudással« nem lenne szabad megszólalni. Pedig kíváncsi lettem volna véleményedre, hiszen Faludy György életműve nálunk harminc éve tabu. (Amennyire tudom, ez idő alatt tanulmányom volt az első, mely néhány kérdésre megpróbált választ adni.) Te *okosan* megkerülted a forró kását – hallgattál. Amit mondasz, az *mellébeszélés*, s engedd meg, ez valóban lejárata Faludynak. Egy dologban viszont szíven ütöttél, vélelmed szerint gyatra a stílusom. (Maglehet, Te is tudod, a nyelv halálunkig tartó küzdelem, gond, s az ember olykor-olykor messzire kerül Kosztolányi biztonságától.) Az írás azonban nem csupán stílus kérdése, hanem elsősorban az erkölcsé. Azt pedig nem lehet boltban vásárolni, mint a kalapot. Mindnyájunknak hosszú-hosszú ideig avval kell sáfárkodnia, amit a ládafiából – nevezd bombasztanak: a lelke mélyéről – összekapart.

Budapest, 1982. október 18.

Üdvözöl: Szakolczay Lajos”

Bata nem volt a barátom, de jól ismertük egymást, hiszen egy rövid ideig (hatvanas évek végén, hetvenes elején) együtt dolgoztunk a Gorkij Könyvtárban; ő a tájékoztató szolgálatnál, én a folyóiratnál. Amennyire jó az

emlékezetem – mindig Lajoskának szólított –, kedvelt is. A névnapokat együtt ünnepeltük a könyvtárban, humorral, jókedvvel. Egyik alkalommal egy hosszú balladát is írtam hozzá, amelyben pedzegettem, hogy pénzért nem kell minden TIT-előadást elvállalni. A debreceni Nagyerdőből indul a szerelmi történet, és szomorúan végződik. A hajdani kézirat valahol a csönd-molnár őrlésére vár, ám megpróbálom a vers befejezését fejből idézni. „Ha rozsdás is, még dördülhet a fegyver, / a múlt is lehet valóság, jelen, / Várnai Zseni a költészetnek csúcsa, / TIT-pénzen mászom, és berzenkedem.”

Amikor a hetvenes évek közepén az Új Írás-hoz kerültem, Imre – Juhász Ferencsel együtt – még meg is hívott a lakásukra. Tehát nem ismeretlenek kerültek egymással szembe a csatában. Weöres Sándor volt a kedvence. Jól fogalmazott, és jó beszélgetőtárs volt. Azonban okossága ellenére itt-ott felületes is. Jellemzik ezt, minthogy nem olvasta a könyvet, melléfogásai – Faludy versét (televízió – könyvszekerény, hellén – latin) szó szerint idéztem –, és sok másfajta zavar. Még egy példa az anyagbirtoklás esetlegességére: egyszer a Múzeum körúton találkozva a szemére vetettem, hogy a kolozsvári „kávéházi” költőről, Salamon Lászlóról túl ékeesen fogalmazott a Kritikában. (Rögtön abba is maradt a disputa, hiszen ő – észrevettem a kínos helyzetet – Salamon Ernőről kezdett el beszélni.)

Ismertség ide vagy oda, ahogyan elolvasta a glosszájára írott válaszomat, ordítani kezdett: „mit gondolsz, ki vagy te? A leveled közölhetetlen”! Még akkor is ordított, amikor becsukta utánam az ajtót. Hogyan tovább? Talán a Mozgó Világ (igen ritkán megjelenő) levelezési rovatában lehozható a kis szöveg. Úgy is lett. Az épp esedékes számba be is tette a főszerkesztő. Vártam, vártam a megjelenést. Hiába! Egyik éjjel (éjfél körül) Kulin avval csöngetett rám, hogy „most telefonáltak a kecskeméti nyomdából, amíg benne van a folyóiratban a Sza-

kolczay-levéll, nem kezdik el a nyomását. Mitévő legyek?” „Nyugodtan vedd ki!” – feleltem.

A „munkásör-kommunista-cenzoroknak” – fő az éberség! – nagy szerepet szánt a hatalom, alig lehetett kijátszani őket. Csipetnyire mégis sikerült. Eltelt egy-két hónap, s a szerkesztőség nem hagyta magát. Egy kis rövid híradást tett közzé – eldugott helyen, a lap alján –, mely szerint a cikkemmel én csupán vitát szerettem volna kezdeményezni. A „megsértett” Élet és Irodalom részéről, a főszerkesztő-helyettes Faragó Vilmos tollából, azonnal jött a válasz (1983. február 11. 6. sz.).

„BELENÉZ AZ EMBER AZ ÚJSÁGBA... Szerkesztőségi közlemény jelent meg a Mozgó Világ új számában. Négy mondat mindössze, az ember tehát úgy gondolja, hogy kicsiny glosszában is szó szerint idézhető. Így Hangzik: »Szakolczay Lajosnak folyóiratunk 1982/9-es számában megjelent portrévázlatát Bata Imre, az Élet és Irodalom újonnan kinevezett főszerkesztője bemutatkozó írásában lesöpörte az irodalom asztaláról. Tartalmi ellenvetéseit mellőzve, sajátos stílusos kifogásokkal élt. Megbízható értesülésünk szerint Szakolczay Lajos érdemi vitát kezdeményezve válaszolni próbált, írását azonban Bata Imre nem közölte lapjában. A párbeszéd elkerülése egy szomorú hagyomány továbbélését jelzi.« Minthogy a közleménynek az utolsó mondata kapja a legnagyobb nyomtatékot, talán nem hat önkényesnek, ha az olvasói reflex a »szomorú hagyományt« teszi két kulcsszavává. Éspedig így:

Azt írni valakiről, hogy »söpör«, sőt, új seprő lévén, »lesöpör«, holott csak egy kritikai jegyzetet írt – vajon nem szomorú hagyomány-e?

Bűnül róni valakinek, hogy tartalmi ellenvetések helyett stílusos kifogásokkal élt, holott a stíluskritika nem bűn, hanem elfogadott, ősrégi gyakorlat – vajon nem szomorú hagyomány-e?

Érdemi vitát kezdeményező írásnak nevezni egy pár soros, sértődött és sértő levelet, majd

elmarasztalni valakit, amiért »lapjában« nem közölte, holott ő természetesen nem laptulajdonos, a lap viszont huszonöt éve demonstrálja, hogy szívesen bocsátkozik valóban érdemi vitákba – vajon nem szomorú hagyomány-e?

Egyetlen nyilatkozat minden szavával azt sugallni, hogy az egyik lapnál, lám, önkényes-diktatórikus szerkesztés folyik, bezzeg a másikon ilyenmi elő nem fordulhat, holott a világ minden lapjánál folytonos elfogadásból és elutasításból áll a szerkesztés, ráadásul ez esetben mindkét lap ugyanannak a művelődéspolitikai – ha úgy tetszik: hatalmi – struktúrájának a része, itt tehát nincsenek hatalmi és hatalmon kívüli lapok – vajon nem szomorú hagyomány-e?

A kérdések persze szónokiak, ezért talán fölöslegesek is. Hiszen van egy régi hagyomány – nem szomorú és nem víg, egyszerűen hagyomány: aki úgy érzi, hogy megtámadták, ott válaszol, ahol a támadott cikke megjelent. Szerkesztőségi nyilatkozat helyett miért ne közölhette volna a Mozgó Világ Szakolczay Lajos »érdemi vitát kezdeményező írását«, ha »megbízható értesülése szerint« volt ilyen?”

Hadd ne méltassam Faragó Vilmos munkásságát! Elég, ha megjegyzem, az egyik legsötétebb kiszolgálója volt a rendszernek. Azt sem kell ideírnom, hiszen az *értő* tudja, hogy mily nagy távolság volt fölfogásban, értékbecsülésben stb. – több fényévnyi! – a régi Mozgó Világ és az Élet és Irodalom között.

De hát szerencsére túléltek a purparlét. És Faludy sem sérült meg ebben a hozzá méltatlan vitában, inkább erősödött. A Mozgó Világ, illetve tanulmányomból egy hosszabb részlet, az *Óda a magyar nyelvhez* című remekkel egyetemben – Mózsai Ferenc költő, a chicagói Szivárvány tulajdonosa, főszerkesztője küldte el levélben az újságkivágást – az észak-amerikai magyar zsidóság lapja, a Menora Egyenlőségnek a címlapjára került (1983. jún. 4.). A cikket abból az alkalomból közölték (a Püski kiadta kötet címlapjával), hogy Faludy Györgynek

a Bishop's University, Lennoxville, Quebec díszdoktori címet adományozott.

Még az év elején, Bécsen és sok kézen keresztül, szerencsésen megjött a várva várt Faludy-kötet is. Hogy ne legyen feltűnő, az író a 448. oldalon dedikálta. „Szakolczay Lajosnak, a legnagyobb szeretettel küldöm ezt a könyvet. Hálaamat nem tudom leróni; ha nem sietek az elküldéssel, még sokkal több kommentárt írtam volna bele. Így az egyetlen javított példánya e szerény könyvnek, melynek kedvéért a földre jöttem. Nagy szeretettel: Faludy György, Toronto, 1983. február 27.”

Az évek alatt kapott harmincnégy levele közül huszonegyet kézzel írt. Nem volt nehéz megbizonyosodnom, *úriemberrel* hozott össze a sors. Vagabund, kemény, nagy mesélő, vagány, kifürkészhetetlenül furcsa szellemi emberrel, aki a *Test és lélek* (műfordításkötetének a címe) összes élvezetét kihasználta, talpig ürítette az élet poharát. Véletlen lett volna a dedikáció dátuma? Aligha. Figyelmességének a záloga, evvel akart születésnapomon köszönteni. Bár sok földi szenvedést megélt, közte Recsk irdatlan poklát, mégis valahol – egyik levelezőlapja a bizonyíték – a felhőkben való lakozás sem volt tőle idegen. Jót derültem azon, ahogyan (épp fiánál tartózkodott) Londonba invitált. Ha ráérek, ugorjak át egy kis beszélgetésre! Szegény még csak nem is sejtette, hogy milyen körülmények közt élünk. Nekem még az is gondot jelentett, hogy Kolozsvárra vagy Sepsiszentgyörgyre átruccanjak egy-egy színházi előadásra.

Annyira örülhetett – fűnek-fának dicsekedett is – fölfedező tanulmányomnak, hogy leveleiben – szinte jellemrajzot formálva önmagáról – hihetetlen módon megnyílt. Irodalomtörténet, művelődéstörténet, esztétika, filozófia sajátos – olykor gúnyos – humorral keverve, mosolyos lélegzetekkel! Mind-mind komolyan, a vallomás szintjén – örökös szerelme a magyar nyelv volt –, ugyanakkor anekdotikus mázzal leöntve. A levelekhez mellékelte műfordításai is

– mikor mit fordít és kitől – életszemléletéről, biszexuális, érzelmeket mélyen megélve is csapongó fölfogásáról regéltek. Csak egyetlen rá jellemző mondat valamely leveléből: „A fordítás teljes ismerkedés, röntgen, szeretkezés az illető testével-lelkével, lézersugárzás, misztikus közösség”.

Egyik levelében avval küldött egy verset, hogy juttassam el a címzettnek, költőtársának (a vers új számozása az 1990-es *200 szonett*ből való). Éreztem a vallomás hevét, s még aznap továbbítottam a küldeményt.

CXCI

Csoóri Sándornak

Mióta ismerlek, már két Mohácsot
éltünk meg és mert nyíltan nem szabad
hirdetni, hogy magyarnak lenni átok:
foggal s körömmel szaggattad magad,

s tán már, mint én, hipnotizálni kezdted
a történelmet, hogy a kötelet
oldja nyakunkon – míg nyolcvankilencben
a Csodák Éve el nem érkezett.

Fényt látunk; attól tűnik oly sötétnek
e sakáltorkú, szörnyű átmenet.
Melletted ülök az asztalnál. Nézek.

Mindketten tudjuk: amíg kiderül,
megsokasodnak rajtunk a sebek.
De nincs kétség. Ez egyszer sikerül.

(Buda, 1990)

Elegáns és közvetlen úriember volt, sok egyéb mellett az esztétikum kalodájába zárva. A szépség ígézetében. A szókimondás bátorságával megverve. Valamelyik korai levelében följajlotta a tegeződést. Fogalmam sincs, hogy mi történt – nem tegeztem vissza? –, a személyes találkozásunkig minden levelét magázódva írta.

Viszont amikor itthon kezét foghattunk – hazatérésekor a gazdagréti helyi televízió egyenes adásában én faggathattam –, mosolyogva közölte: „szólíts nyugodtan Gyurkának!”

Illett hozzá a „gyurkaság”. Valami titokzatossgot rejtett és nem kevés közvetlenséget. Nagy tudású professzorként foglalt helyet a kaksülön, s villoni kacsintással élvezte a helyzetét. Tetszett neki, ahogyan Magyarország fogadta. Körülrajongták. Ritkán találkoztunk, noha az irodalom és az esztétikum közös szentségünk volt, másfelé vitt az utunk. Bölcsességgel vallottam: a mór megtette a kötelességét, a mór mehet. Így volt ez más írók, barátaim – például a Kolozsvárról áttelepült Csiki László, és az Újvidékről áttelepült Gion Nándor – esetében is. Amíg „idegenek” voltak, írással, kritikával, látogatással stb. mellettük voltam, hozánk érkező, vagyis *felnöve*, övék a marsallbot. Különbben is, Faludy már jócskán sínen volt, nem szorult rá az én további bátorításomra.

A sok kicsi mellett két nagyobb – jelentősebb – találkozást azonban meg kell említenem. Valamelyik barátja (Egri György?) avval keresett meg, hogy „te szereted Gyurkát, nem tudnál-e neki egy bemutatkozó, egyben születésnap előadást szervezni a Zeneakadémián?” „Hogyne tudnék, örömmel megcsinálom.” Jólesik most, nyolcvanasként, földézni, hogy egy három évtizeddel ezelőtti – közönség előtt, a Zeneakadémia nagytermében tartott – ünnepi esten (1990. szeptember 28. este 8 óra) miként köszöntöttük az akkor nyolcvanéves költőt. Nem volt könnyű. Semmi segítség, se pénz, se posztó. (Igaz, valaki százezer forintot a kezembe nyomott; szét is osztottam a tíz szereplő között, magamat mint öröm-szerkesztőt tudatosan kihagytam a szórásból.) Rákospalotáról taxival hoztam el a méteresre nagyított portréfotót – az előadáson ott díszelgett a magyar címer alatt –, ha kellett, lesöpörtem a színpadot, s végül, ez volt a nehezebb, megszerkesztettem és megrendeztem az estet.

A csaknem fél évszázaddal azelőtti, ugyancsak zeneakadémiai Villon-délutánon (1943. ápr. 22.) a magyar színházművészet jelesei szerepeltek (Somlay Artúr, Szörényi Éva, Greguss Zoltán, Gobbi Hilda, Pataky Jenő), s így a frissen összeverbuvált csapattal én sem akartam szégyent vallani. Arra viszont ügyeltem, hogy a neves hazai színművészek mellett egy-két határon túlról (jelesül Erdélyből) származó előadó is pódiumra állhasson. Bánffy György, Mensáros László, Kézdy György, Bálint András, Húvösvölgyi Ildikó (énekét a versmegzenésítő Kocsák Tibor kísérte) éppúgy a Faludy-gála részese volt, mint Héjja Sándor, Sebők Klára és Szélyes Imre. Az est fényét még Kocsis Zoltán zongorajátéka erősítette.

A nagy verseken (*Óda a magyar nyelvhez; Fehér egerek; 1956, te csillag* stb.) kívül természetesen egy-két Villon-átírat (*Ballada a Parlamenthez; Ballada a senki fiáról*) és politikai pamflet (*Sztálinista himnusz; Egy bizánci teológus temetésén*) is helyet kapott a műsorban. A költőt köszöntők közül csak Horváth Balázs belügyminiszter volt jelen – Göncz Árpádot hivatalos ügyei külföldre szólították –, nem akármilyen, egy kissé happening-jegyű produkcióval. Miután befejezte a beszédét, a zongora fedelén írta alá a Faludy magyarságát hivatalosan is bizonyító okmányt (személyazonossági igazolványát).

Hatalmas siker volt, végtelen tapsvihár. Még ma is kínoz az a próba-jelenet, amely miatt majdnem belerondítottam a produkcióba. Ugyanis fölindulásomban, szerencsére lecsitítottak, Mensáros Lászlót haza akartam küldeni. A kiváló, versmondásban is zseniális színész olyan megalázóan viselkedett egy-két pályatársával szemben, hogy nem tűrhettem „nagyművészi” magánprodukcióját. Volt erre alapja? Nem. Ugyanis ő nem tanulta meg a szöveget, kezéből folyton kiesett a papír, s le-lehajlogatott érte. Viszont barátaimat, akik a kolozsvári Harag-rendezések csillagai voltak, Héjja Sándort

és Sebők Klárát gúnyosan azért cikizte, mert kívülről mondták a verset, méghozzá kiválóan.

Különben a zeneakadémiai estnek, az előadó-művészettel megvilágított értékén túl, súlyt kölcsönzött a jó értelemben vett fölhajtás is. Száz nagyméretű plakát és ezer darab szórólap készült; az utóbbi egyik oldalán a mostani műsor (színészek, vers) szerepelt, a hátoldalán pedig a hajdani zeneakadémiai Villon-délután műsora. Kérésemre Csíkszentmihályi Róbert szobrászművész ragyogó bronzplaketteket készített, az elején a költő jellegzetes portréjával (160 példány).

A következő, sok óráig tartó találkozás? Havas Judit előadóművész, a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa egyszer csak avval keresett meg a Kortárs szerkesztőségében, hogy az *X beszélget Y-nal* sorozat keretében, amelynek a szerkesztője volt, beszélgessek Faludy Györggyel. Az apropót a költő műfordításkötetének (*Test és lélek*) megjelenése adta. Kérését kapásból visszautasítottam. Hogy valódi mélységben beszélgethessek, megint mindent el kell olvasnom. Ehhez se időm, se erőm. Nem akart hinni a fülének, és elvihartzott. Hamarosan azonban újra megjelent: „Faludy ragaszkodik hozzád, ha te nem ülsz le vele a mikrofon elé, mással nem akar beszélgetni, maradjon el az interjú!” Erre igent mondtam.

Tudtam, hallomásból is, hogy költőnk „nehéz fegyver”. Ha ő elkezd lőni – pontosabban beszélni –, annak se vége, se hossza. Ilyen beszélgetése volt (több mint félnapos?) a szegedi egyetemen is; a közönség egyik része több óra után hazament, megvacsorázott, majd visszatért a „tett” színhelyére, hiszen a disputa még éjfélbe menően is tartott. Szerencsére, most (1992. november 23.), jöllehet ez is kiadós kérdezz-felelek volt, hamarabb befejeztük. Könnyű dolgom volt, hiszen bevezetőm után (megismerkedésünkről s tanulmányom kálváriájáról regéltem), dőlt belőle a szó. Életrajzi adalékok színesen, anekdotákkal, humoros helyzetekkel

telítve. A *világjáró* pár óra alatt, amit videóra vettek (dokumentumtár), újólág bejárta világát. Különösen az 1956 örökségét védő, más nyugati magyar értelmiségiekkel folytatott ténykedései – Déry kiszabadítása, Gáli József akasztófa alóli megmentése stb. – nyűgözték le a hallgatóságot. Erdélyi Lajos fényképei – többek közt marosvásárhelyi barátunknak, „Lalónak” volt köszönhető, hogy Orbán Balázs székelyföldi fotói könyv alakban is megjelentek – híven tanúsítják beszélgetésünk elevenségét.

Aztán Faludyt szem elől vesztettem. Örültem új házasságának – meztelen fényképeinek és celeb viselkedésének nem annyira –, kérésemre jó párszor verset is küldött a Kortársnak. Később az is abbamaradt. Utolsó találkozásunk? Épphogy kiléptem az Írószövetség Bajza utcai kapuján, amikor beleütköztem. Régi ismerősként (talán amolyan ölelés-félével is) üdvözlöttük egymást. Rögtön a szemébe mondtam: „Gyurka, te megteheted, hogy pár soros verskérdő levelemre nem válaszolsz?” Erre ő: „Tudod, hogy mennyivel tartozom neked, semmit nem kaptam tőled, azért nem válaszoltam.” „Lehet – mondom –, de akkor arra kérek, hogy válogasd meg azokat, akik a leveleidet fölbontják!” Végső soron békével váltunk el egymástól.

Hogy kiküszöbölje a csorbát, másnap futár hozta az előző évben megjelent könyvét (*Versék*. Magyar Világ Kiadó, 1995), benne az ajánlás: „Szakolczay Lajosnak nagyon sok szeretettel: F György, 1996. XI. 29.”

*

2. levél

George Faludy, 25 St Mary Street, Ap. 1608

Lajos Szakolczay, Esq.,

Hollós Korvin Lajos u. 9.

Budapest, Hungary 1039

(Kézbesítve: 1982. november 9-e és 26-a között)

*Kedves Szakolczay Lajos:
nem állíthatom, hogy életemben nagyon sok, de azt sem, hogy nagyon kevés öröm ért; valahogy a középben eveztem. Annyi azonban bizonyos, hogy örömeim közül az egyik legnagyobbat Önnek köszönhetem. Persze, vártam ilyen cikket, de valamikorra a jövő század tízes vagy húszas éveiben, jóval a halálom utánra – ha ugyan akkor még lesz világ, ami bizonytalan. Ugyanakkor azt viszont sohasem gondoltam, hogy a rólam szóló tanulmány ilyen okos, bátor és ugyanakkor megfontolt, kitűnő és igaz legyen. Valahányszor írását olvasni adom barátoknak-ismerősöknek, elpirulok, mert azt érzem, hogy a hencegés bűnébe estem; de azért jólesik.*

És még számtalan más okból is. Az egyik, hogy ebben az egyben nem voltam mindig szerencsés. Első emigrációmban, Amerikában, igaz ugyan, hogy Vámbéry Rusztem talán érdemem felett értékelt és Fényes László kabátja belső zsebében hordta, fekete tárcájában, újságokból tíz éve kivágott verseimet, de engem Jászi véleménye érdekelt; Jászi viszont Adyval befejezte a költészetet és – legalább így vizsgasztaltam magam – szórakozottan, sőt rosszálló kifejezéssel nézett bennünket, ha Attila verseiből idéztünk, vagy dicsértük, amitől már azért sem tartóztattuk magunkat, mert őt Amerikában akkor szinte senki sem ismerte a magyarok közt. Az öreg Ignotus viszont Attilával zárta a magyar irodalmat; furcsa módon ezt kevéssé bántam. Talán azért, mert az öreg – nyolcvan felé járt már – nála ötven évvel fiatalabb feleségemnek udvarolt nagy hévvel és reménytelenül, ami esztétikai nézeteit, bár ez nem indokolt, számomra elinimálta.

Tanulmánya váratlanul ért; ettől még nagyobb az örömem – és persze a lehető legjobb pillanatban jött. A hivatalos irodalomtörténészekkel annyit törődöm, mint fiatal koromban néhai Pintér Jenő tankerületi főigazgató nézeteivel, – de azért múlt nyáron enyhe bosszúságot éreztem, mikor a Szabolcsi – Sötér – Béládi féle Magyar Irodalomtörténetet megkaptam. Az értékelés nem érdekelt; ami bosszantott, életrajzi tények elhagyása volt avagy elferdítése és letagadása, (pld. Azt írják, hogy „re-

habilitáltak” Recsk után, amikor én 1956 nyarán a rehabilitációt visszautasítottam) meg az, hogy a My Happy Days in Hell című önéletrajzomról azt írták, hogy „keserű önéletírás” – noha vidám könyv. De hát nem olvasták, ahogy őket sem olvassa senki. Jó, hogy tanulmánya agyoncsapja nézeteiket, melyek még aulikusaknak sem nevezhetőek.

A legjobban persze annak örülök, hogy Ön fiatal és hogy – az egy levélváltáson kívül – nem voltunk személyes ismerősök. Esszéje óta állandó, enyhe mámort érzek, abban a pillanatban már, amikor felülök reggel az ágyban és kapcsolatot teremtek a világgal; megemelte az életemet (az ember elvégre folyton kételkedik) és megemelte számomra Magyarországot is (ismétlem az előbbi zárójelben mondottakat). Ilyet nem illik megköszönni, de ezen túlteszem magam.

Sokszor, szívből üdvözli

Faludy György

Arra kért levelében, hogy írjak egy oldalt magamról. Ha ez még érvényes, írjon kérem, és írok – akár sokkal hosszabban, akár bármi más kérdéstről. Holnap megyek Vancouverbe és Victoriára egyetemi előadásra, de mire a levél Budapestre ér, már újra itt leszek.

3. levél

Faludy Györgytől (Bécsen keresztül)

Március Idusa, 1983

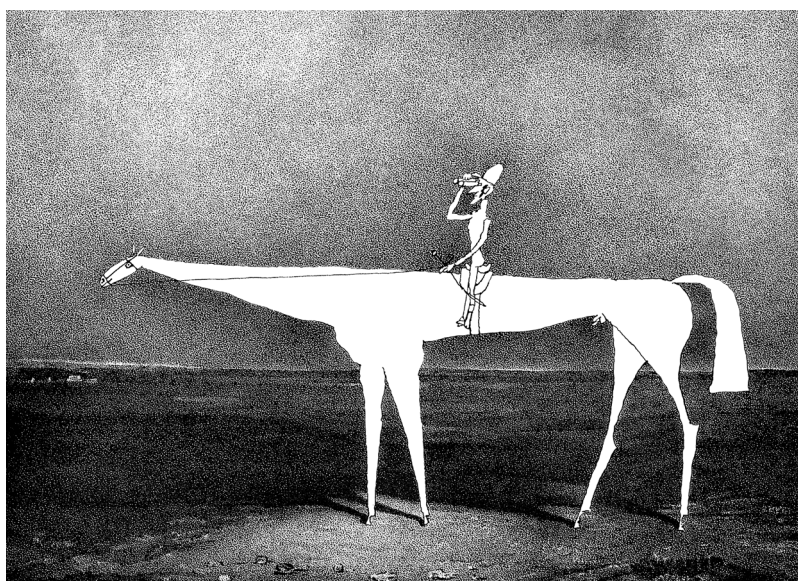
(Kézbesítve: 1983. április 3.)

Kedves Barátom:

töröm a fejem, hogyan szólíthatnám szívélyesebben; ez sem tűnik elég jónak; ha megírja, mi a kedvenc itala vagy bora, (vagy limonádéja?) szerzek ugyanabból és (ha megengedi) mondjuk május 28-án, amikor én mondom meg, milyen italt akarok a lennox-villei Bisop's University bankettjén, ahol díszdoktorrá választottak, én Önre emelem poharamat és azontúl tegeződünk. De ha ezt nem kíván-

ja, írja meg őszintén. Találkozni lenne persze a legjobb, de tudom a nehézségeket. Nyáron közelebb leszek: fiamat látogatom Porstmouth-ban (a közeli Petersville College-ban tanít angol és francia irodalmat) és egy-két hétig leszek Londonban is, Vizinczey Pista barátomnál, kinek éppen most (egy hét múlva) jelenik meg könyve (címe: 70 Coloherne Court, Old Brompton Road, London NW5).

A cudar helyzetről kicsit tudtam; szívből köszönöm a pontos információt. Azt, hogy Bata szemét ember, ráadásul teljesen üres és tehetségtelen, szintén tudtam – Aczélt viszont, aki nyilván az ügy rendezője, nem értem. Engem úgy informáltak, hogy se nem műveletlen, se nem ostoba és nyugati lapokat is olvas. Ebből tudnia kéne, hogy ellenünk – ha szabad így mondanom – folytatott harca régesrég elveszett, akármit kukorékol Bata, Szabolcsi, Sötér és a többi, akikre otthon sem ad senki semmit. (Se írni, se gondolkodni nem tudnak.) Aczélnak többet is kéne tudnia. Tavalyelőtt tavasszal pd. itt Torontóban a Kanadai Külügyminisztérium, a Torontói Egyetem és a kanadai írószövetség közös rendezésében nemzetközi költői fesztivált tartottak. Az esti előadásokra meghívtak számos költőt – Franciaországból, Ausztráliából, Mexikóból, Angliából, Magyarországról. Az esti előadásokra meghívottak //S// 350-et kaptak egy-egy 20 perces felolvasásért, továbbá jegyet repülőn oda-vissza és Toronto – Vancouver – Toronto repülőjegyet, egyhetes luxusszállodát és ellátást a kanadai túrára. Weöres Sanyi kedvéért lemondtam az esti előadásról, mert egy nem-angol nyelvből csak egy esti előadás volt. Mindenki örömmel jött, de W. S. csak feleséggel jött volna, így helyébe N. N. Ágneszt hozták meg. Akkor jött az ottawai követség azzal a követeléssel, hogy engem vegyenek le a műsorról. Én nem voltam ekkor Torontóban; a Külügyminisztérium intézkedett, a Kanadai pesti követ-

Magányos lovas (tollrajz, egyedi grafika, 1975, a Magyar Nemzeti Galéria tulajdona, Haris László reprodukciója)

nével együtt – kijelentették, hogy erről szó sem lehet és miután Nemes Nagy Ágnes lemondott, (egy levélben, melyet biztos nem ő írt) engem estére tettek; végül hazulról nem jött senki. Egyik példája annak, hogy mi a helyzet és hogy Aczélnak tudnia kell, hogy a csatát mindig elveszti. Akkor miért hadakozik oly hevesen? Azt is szükségszerűen ő rendezi, hogy vízumot Magyarországra nem adnak – de a kormány szívesen meghívna – ha ugyan jönnék!

Mindegy; volt már rosszabb is. Koestler halála – bár, sajnos, készültem rá, de mégis lesújtott. Szerepe nem sokat különbözött Voltaire-étől, (ahogy a Sötétség Délben lényegében nagyon hasonlít a Candide-ra) hacsak abban nem, hogy Koestler dolga jóval nehezebb volt. A század lelkiismerete volt – és ez nem csekélység manapság. Talán hallotta amint parentáltam Amerika Hangján vagy olvasta (a csak felerészben általam írt) nekrológot a Times (London) március 4.-i számában. Most megyek előadni New Yorkba. A ¼ flekkes vallomást nem felejttem, de ez Pestre megy egyenest.

Sokszor és szívélyesen

Faludy György